

TÜRKİYE'DE TURİZM EĞİTİM-ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

A RESEARCH ON PROBLEMS FACING IN TOURISM EDUCATION IN TURKEY

Seyit Ahmet SOLMAZ*

Öz

Turizm, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için itici bir güç konumundadır. Turizm sektörü, sağladığı istihdam ve yarattığı döviz geliri açısından Türkiye ekonomisi için vazgeçilmez sektörlerin başında gelmektedir. Bununla birlikte dünya turizm gelirleri pastasından henüz istenilen seviyede bir pay alındığı söylenemez. Nitelikli ve yüksek harcama yapan turistleri ülkeye çekememek bu durumun en temel nedenidir. Nitelikli turistlerin Türkiye'ye gelebilmesi ancak nitelikli hizmet sunan tesis ve personelle mümkün olabilir. Sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü ise turizm eğitim kurumları sayesinde karşılanabilir. Turizm eğitiminin bu denli önemli olmasına karşın sahada turizm eğitimi ile ilgili çok sayıda sorunun yaşandığı gözlenmektedir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de turizm eğitim-öğretiminde yaşanan sorunları sistematik olarak ele almaktır. Bu amaçla, alanla ilgili detaylı bir literatür taraması yapılmış ve sorunlar genel başlıklar altında açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçları, Türkiye'de turizm eğitimi alan öğrenci sayısı ve okulların her geçen yıl arttığını, bununla birlikte fiziksel, akademik altyapı sorunları başta olmak üzere, yabancı dil, stajlar ve istihdam gibi pek çok alanda çeşitli sorunların yaşandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Turizm Eğitimi, Staj, Eğitim Sorunları, Türkiye.

Abstract

Tourism is a driving force for developing countries such as Turkey. The tourism sector, which provides that the terms of employment creation and foreign exchange earnings of Turkey is one of the indispensable sector for the economy. Nevertheless, it cannot be said that the share of the world tourism revenues has not yet been at the desired level. Failure to attract qualified and high spending tourists is the main reason for this situation. Qualified tourists came to Turkey, but may be able to provide quality services to the facility and staff. The qualified labor force needed by the sector can be met by tourism education institutions. Although tourism education is so important, it is observed that there are many problems related to tourism education in the field. The purpose of this research, the problems experienced in tourism education in Turkey is to consider systematically. For this purpose, a detailed literature review about the field has been made and the problems have been tried to be explained under general headings. The survey results, the number of students in tourism education in Turkey and the school has increased with each passing year, however, physical, especially academic infrastructure issues, foreign language, such as internships and employment shows that there were several problems in many areas.

Keywords: Tourism, Tourism Education, Education Problems, Internship, Turkey.

1. Giriş

Turizm endüstrisi günümüzde yaklaşık 1,3 Milyar insanın uluslararası seyahatlere katıldığı ve 1,3 Trilyon dolardan fazla ekonomik hacme sahip bir endüstri konumuna ulaşmıştır. 1950'li yıllardan itibaren büyük bir yükseliş ivmesi gösteren turizm endüstrisi; gerek ülke ekonomilerine yaptığı olumlu katkılar, gerekse uluslararası barış ve hoşgörü ortamının sağlanmasında oynadığı önemli rol ile ülkeler açısından cazip endüstrilerin başında gelmektedir. Turizmde yaşanan bu gelişimin önümüzdeki yıllarda da artarak devam edeceği Dünya Turizm Örgütü (WTO)'nün rakamlarından anlaşılmaktadır. WTO yayınladığı 2030 yılı projeksiyonlarında, 1,8 milyar turist 2030 yılı itibarıyla uluslararası seyahatlere katılacağını öngörmektedir. Bu rakam gelecek 10 yıl içerisinde mevcut turist sayısının neredeyse iki katına çıkacağı anlamına gelmektedir (WTO, 2018).

Türkiye açısından da durum incelendiğinde, 1980'li yıllardan itibaren turizm alanında önemli bir yatırım hareketinin başladığı ve artık günümüzde Türkiye'nin önemli turizm destinasyonları arasında yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Türkiye uluslararası turist varışlarında 2018 yılında ağırladığı 46,11 Milyon ziyaretçi ve elde ettiği 29,51 Milyar dolar turizm geliri ile dünyanın rekabetçi turizm ülkeleri arasında ilk 10'daki yerini muhafaza etmektedir.

Turizm endüstrisi aynı zamanda yaratmış olduğu doğrudan ve dolaylı istihdamla da Türkiye ekonomisi açısından oldukça önemli bir endüstri konumundadır. Öyle ki hâlihazırda Türkiye Seyahat

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, seyitahmetsolmaz@harran.edu.tr

Acentaları Birliği'nin 2019 yılı verilerine göre Türkiye'de faaliyet gösteren seyahat acentası sayısı 10.000'in üzerindedir (tursab.org.tr). Bunun yanı sıra turizm yatırım ve işletme belgeli tesisler ile belediye belgeli konaklama tesislerinin sayısı 11.596'dır (yigm.kulturturizm.gov.tr). Bu tesislerdeki toplam yatak kapasitesinin yaklaşık 1 Milyon 500 bin'e ulaştığı görülmektedir. Bu rakamlar, Türkiye'nin turizm anlamında oldukça güçlü bir konuma sahip olduğunu gösterirken, söz konusu tesislerde önemli bir istihdam olanağı yarattığını da ortaya koymaktadır.

Turizm endüstrisi, Türkiye ekonomisi için itici bir güç olarak kabul edilmektedir. Bu etkenlere bağlı olarak turizmin Türkiye'de yaklaşık 1,7 milyon kişiye istihdam sağladığı ifade edilmektedir. Ancak Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi (WTTC)'nin Türkiye'ye ilişkin hazırlanmış olduğu raporda bu rakamın toplamda 2,5 Milyon civarında olduğu belirtilmektedir (WTTC, 2013). İki rakam arasında önemli bir farklılık olmakla birlikte turizm endüstrisinde kayıt dışı istihdam ve mevsimsel çalışma gibi koşullar dikkate alındığında turizm endüstrisinin tam olarak ne kadar istihdam olanağı yarattığına ilişkin net bir rakamın ortaya konmasının güç olduğunu belirtmek gerekir. Ancak Yine WTTC'nin hazırladığı raporda dünya ölçeğinde doğrudan ve dolaylı istihdam rakamlarına bakıldığında, toplam istihdamın doğrudan istihdamın oransal olarak yaklaşık 2,5 katına karşılık geldiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan başbakanlığın yayınlamış olduğu raporda da belirtildiği üzere doğrudan istihdamın 1 Milyon civarında olduğu göz önünde bulundurulduğunda WTTC'nin verilerinin sağlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında yine Başbakanlığın yayınlamış olduğu raporda turizmin toplam istihdamın % 7,2'sini meydana getirdiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, rapora göre turizmin ekonomik hacmi 100 Milyar TL'sine yakındır. Bu rakam, Türkiye GSYİH'nin % 10,2'sine tekabül etmektedir (Türkiye Turizmi Sektör Raporu, 2010).

Turizmin önemli alt kollarından biri olan havacılık sektörü de önemli gelişmeler kaydetmiştir. 2002 yılından itibaren havacılık sektöründe atılan liberalleşme adımları sayesinde sektör önemli bir gelişim göstermiş, 2002-2008 yılları arasında havayolu ulaşımını kullanan yolcu sayısı % 25,2 gibi rekor bir artış göstermiştir (Türkiye Turizmi Sektör Raporu, 2010).

Rakamlar turizm endüstrisinin Türkiye açısından önemini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak yine de Türkiye turizminin dünya pastasından hak ettiği payı alamadığı ifade edilmelidir. Nitekim varışlar bakımından dünya klasmanında 8. sırada olan Türkiye, gelirler bakımından ilk 10 içerisinde yer almamaktadır (WTO, 2018). 2023 Türkiye Turizm Strateji kapsamında hedeflenen 50 Milyon turist ve 50 milyar dolar turizm gelirini sağlayabilmek adına turizm endüstrisine daha rekabetçi bir yapı kazandırılması gerektiği aşikârdır.

Türkiye'nin hizmet anlamında lokomotif endüstrilerinden biri sayılabilecek turizmin geleceğinin şekillenmesinde ve turizmde söz konusu hedeflere ulaşabilmede bu alanda nitelikli insan gücünü bir ön koşul olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Bunun nedeni gerek özel sektör turizm işletmeleri gerekse kamu kurumlarında turizm alanlarında görev yapacak bireylerin bu sorumluluğu üstlenecek olmalarıdır. Bu açıdan turizmin ihtiyaç duyacağı nitelikli iş gücü teminini sağlayacak başlıca kurumlar olan turizm eğitim-öğretim kurumları ön plana çıkarılmak ve nitelikleri artırılmak durumundadır.

Her ne kadar turizm eğitim öğretimi Türkiye'de pek çok Avrupa ülkesine kıyasla daha etkin şekilde veriliyor olsa da turizmin geleceği olan yeni nesillerin yetiştirilmesi için daha yetkin ve donanımlı akademik kadrolara, fiziksel açıdan nitelikli okullara ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim nitelikli çalışanları ancak nitelikli okullarda yetiştirmek mümkün olabilecektir. Bununla birlikte, Türkiye'de turizm eğitiminin bazı sorunlarla karşı karşıya olduğunu hatta bu sorunlardan bazılarının kronikleştiğini üzülererek ifade etmek gerekir. Bu araştırmada turizmin geleceğini şekillendirecek olan bireyleri yetiştiren turizm eğitim öğretim kurumlarının 2018 yılı itibarıyla güncel durumları aktarılmış, turizm eğitiminde yaşanan sorunlar ikincil kaynaklardan yararlanılarak sıralanmaya çalışılmıştır.

2. Eğitim ve Mesleki Eğitim

Turizm eğitimi kavramını ifade etmeden önce esasında kavramın temelinde yatan eğitimin ne anlama geldiğini ifade etmekte fayda vardır. Ancak literatürde yaygın olarak kullanıldığından aksine eğitim kavramının sözlük anlamı yaygın şekliyle kullanıldığından oldukça farklıdır. Nitekim Türk Dil Kurumu eğitim sözcüğünü "*Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye*" şeklinde tanımlamaktadır. Diğer yandan eğitmek sözcüğünün ise "*Birinin akla uygun, fiziksel ve moral gelişmesi üzerine etki yaparak çeşitli davranış yatkınlıkları, bilgi ve görgü aşılayarak önceden tespit edilmiş amaçlara göre onun belirli bir yönde gelişmesini sağlamak, terbiye etmek ve belli bir konuda yetiştirmek*" olarak açıklandığı görülmektedir (www.tdk.gov.tr). Bu anlamıyla eğitmek kavramının yaygın tanımlara daha yakın bir anlamı içerdiğini söylemek mümkündür.

Literatürde yaygın olarak kullanılan eğitim ise, özellikle işletmecilik alanlarında¹ en basit şekliyle “Bir çalışanın belirli bir iş ya da görev doğrultusunda bilgi, beceri ve yeteneklerini yükseltmesi” olarak tanımlanmaktadır (Taşkın, 1997, 23). Bingöl (2003) ise daha da yalın bir biçimde eğitim kavramını, “Bireyin sosyal, zihinsel ve fiziksel gelişimi” olarak ifade etmektedir (s. 207). Bir diğer tanımda ise eğitim, “Bireysel, grup veya örgüt düzeyinde performansı artırmak için planlanmış faaliyetlerden meydana gelmektedir” şeklinde ifade edilmektedir. Ancak burada ifade edilen performans artışından kasıt, bireylerin sosyal tutum, davranış, bilgi ve becerilerinde ölçülebilir bir değişim meydana getirilmesidir (Cascio, 2003, 290-291; Noe, 1999, 4; Hayes ve Ninemeier, 2008, 172).

İşletmecilik alanında yapılan tanımlarda her ne kadar eğitim, öğretim veya geliştirme kavramları birbirinin yerine ikame olarak kullanılan kavramlar olsa da pek çoğunda asıl vurgulanan unsurun insanın işletmeler açısından stratejik önemi olduğu ifade edilebilir. Nitekim Hacıoğlu ve arkadaşları (2008) eğitimin, bireylerin davranışlarında geliştirici bir değişime yaratma süreci olduğunu ifade etmekte ve bu yönüyle işgücüne verimlilik kazandıran, aynı zamanda üretimde emek faktörünün etkinliğini de artıran bir unsur olarak değerlendirmektedir. Diğer yandan Leatherbarrow ve arkadaşları (2010) da eğitim ve öğrenmenin insan sermayesinin etkili şekilde kullanılması ve global düzeyde şiddetlenen rekabet ortamında hem ülkelere hem de işletmelere önemli ölçüde avantaj sağlayacak anahtar bir unsur olduğunu vurgulamaktadır (s. 182-183). Bunların yanında özellikle işletmelerde yürütülen eğitim faaliyetlerinin genel olarak üç amaca hizmet etmek üzere gerçekleştirildiğini belirtmek gerekir. Bunları kısaca aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Bingöl, 2003, 207):

- Bireylerin örgütteki rollerini ve sorumluluklarını anlama düzeyini geliştirmek
- Bireylerin bir veya daha fazla uzmanlık alanındaki becerilerini artırmak
- Bireylerin işini iyi bir şekilde yapacak biçimde motivasyonunu artırmak

Yukarıda ifade edilen eğitim ve işletme içi eğitim kavramlarının temelinde, işletmelerde çalışan bireylerin davranış ve becerilerini geliştirmeye yönelik faaliyetler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bireylerin eğitimleri yalnızca işletme içi eğitimlerle sınırlı değildir. Çok sayıda endüstride ve iş kolunda işletmelerin ihtiyaç duyduğu nitelik ve formasyonlara sahip çalışanların yetiştirilmesi hususunda mesleki eğitim yürüten yaygın ve örgün eğitim-öğretim kurumları bulunmaktadır. Nitekim eğitim kurumları işletmelerin personel tedarikinde yararlandıkları kurumların en başında gelmektedir (Bingöl, 2003: 145-146). Burada mesleki eğitim kavramı ortaya çıkmaktadır.

Mesleki eğitim, “Bireylere çalışma hayatında gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını kazandıran ve bireyin yeteneklerini birçok yönden geliştirmeyi amaçlayan bir eğitim sürecidir” şeklinde ifade edilmektedir (Yazıt, 2013: 19). Aymankuy ve Aymankuy (2002)’ a göre ise mesleki eğitim, “Bir toplumdaki bireylerin meslek sahibi olabilmeleri ve mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırmak suretiyle birey kabiliyetlerini fiziksel, entelektüel, duygusal, sosyal ve ekonomik yönlerden geliştirme sürecidir.” Bu doğrultuda mesleki eğitimin amacı da bireylerin eğitimini devam ettirmenin yanı sıra, iş dünyasında bilgili, becerikli ve başarılı profesyoneller yetiştirmektir (s. 31).

Mesleki eğitim kavramını daha geniş bir perspektiften ele alan Şahin ve Fındık (2008), kavramı şu şekilde açıklamaktadır: Mesleki eğitim, milli eğitim sisteminin bütünlüğü içerisinde endüstri, tarım ve hizmet sektörleri ile birlikte her türlü mesleki ve teknik eğitim hizmetlerinin planlanması, araştırılması, geliştirilmesi, eşgüdümü, organizasyonu ve yönetim faaliyetlerini kapsayan bir etkinliktir. Bununla mesleki eğitimin amacı, bireyleri; sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde istihdam edilecek nitelikli çalışanlar haline getirmektir (s. 65-66). Bu yönüyle ele alındığında mesleki ve teknik eğitim kavramı esasında meslek liselerini de kapsayan çok daha geniş bir eğitim alanının ifade etmekle birlikte, araştırma kapsamında yalnızca turizm eğitimi veren kurumlar dikkate alınacağından diğer mesleki ve teknik eğitim öğretim kurumlarına bu araştırmada yer verilmeyecektir.

3. Türkiye’de Turizm Eğitim-Öğretimi

Türkiye’de turizm eğitiminin Milli Eğitim Bakanlığı ve Basın-Yayın, Turizm Genel Müdürlüğü işbirliği ile Ankara’da 1953 yılında açılan turistik garson kursları, aynı şekilde İzmir’de 1955 yılında ticaret lisesi’nde açılan ve benzer müfredatı uygulamış olan kurslarla başladığı ifade edilebilir. Bununla birlikte yine aynı dönemlerde bazı dernekler tarafından açılan turizm rehberlik kursları da ilk turizm eğitimleri

¹ Araştırma kapsamında “Eğitim” kavramının işletmecilik kapsamında açıklanmasının sebebi, turizm eğitimi veren kurumların başlıca amacının turizm işletmelerinde çalışacak nitelikli personeli yetiştirme amacıyla kurulmuş olmalarıdır (Bkz. Aymankuy ve Aymankuy, 2002 s.33) Bu anlamda araştırma kapsamındaki eğitim kavramı genellikle işletmecilik yazınında ele alındığı biçimiyle ifade edilecektir.

kapsamında değerlendirilebilir (Avcıkurt, 2000, 285; Uzun, 2009, 90; Bayraktaroğlu, 2013, 5) Örgün düzeyde ilk turizm eğitimleri ise, 1961-1962 yılları arasında Ankara'da verilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda 1963 yılında Turizm Bakanlığı'nın kurulması ve 2. Beş yıllık kalkınma planı ile birlikte turizm eğitimine verilen önem artmaya başlamıştır. Akademik anlamda ilk turizm eğitimi ise ticaret liselerini öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere 1960'lı yıllarda kurulan ticaret ve turizm yüksek öğretmen okulu vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir (Uzun, 2009, 90-91). Üniversite düzeyinde ilk turizm bölümü ise İzmir Üniversitesi'nde 1969 yılında açılmıştır (Çimen, 2006, 61).

Yukarıda ifade edilen hususlar çerçevesinde, turizm eğitiminin Türkiye'deki tarihsel gelişiminin esasında turizmin gelişimine paralel bir seyir izlediği anlaşılmaktadır. Özellikle turizmde balayı dönemi veya turizmin altın dönemi olarak anılan 1984-1990 yılları arasında turizm alanında dönemin hükümetlerinin turizme vermiş olduğu önem ve bu bağlamda çıkarılan teşvik yasaları ile yatırımların hız kazanması, turizm açısından eğitim gerekliliğinin bir kez daha ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde turistik tesislerde nitelikli ve eğitilmiş eleman ihtiyacı oldukça hissedilir bir hal almış, dönemin işletmeleri turizm konusunda nitelikli çalışanları işletmelerine çekebilmek için önemli gayretler sarf etmişlerdir (Özdemir, 2002)

Başlangıçta kısa süreli kurslar olarak ortaya çıkan eğitimler, böylelikle önce ortaöğretim ardından yükseköğretim, sonrasında ise lisansüstü eğitim olmak üzere geniş bir skalada verilir hale gelmiştir. Bu duruma neden olarak Kozak (2009), turizm endüstrisinin hızlı gelişimi ve turizm bilincinin oluşmasının yanı sıra, turist beklenti ve alışkanlıklarındaki değişiklikler, kalite beklentisindeki artışlarının önemli bir etkisinin olduğunu ileri sürmektedir (s. 2). Aynı zamanda Kozak (2009)'a göre turizmin çok disiplinli bir yapısının olması ve birçok bilim dalı ile ilişkili olması, bu alanın mesleki eğitimin yanında akademik bir çalışma alanı olmasını da gerekli kılmıştır. Zira turizmin bu açıdan günümüzde bilimselliği sorgulanan ve bilim olma yolunda ilerleyen bir disiplin olarak değerlendirildiğini ifade etmek gerekmektedir (Gülcan, 2009a; Gülcan, 2009b; Gülcan, 2011, Sert ve İkiz, 2012)

Turizmin Türkiye'deki tarihsel gelişim sürecinde öncelikle yaygın ve ardından örgün olmak üzere gelişmeye başladığı söylenebilir. Ancak bu noktada turizm eğitimi kavramından kastedilenin ne olduğunu ve turizm eğitimi kavramının sınırlarını iyi çizmek de fayda vardır. Turizm eğitimi ile ilgili tanımların da yukarıda eğitim kavramı tanımlanırken vurgulanan hususlar çerçevesinde, genel olarak işletme odaklı bir bakış açısıyla tanımlandığı görülmektedir. Öyle ki, bu tanımların büyük bir bölümünde turizm endüstrisinde yer alan işletmelere nitelikli personel yetiştirilmesi hususu özellikle vurgulanmaktadır (Hazar, 2002, 67; Çimen, 2006, 57; Kozak, 2009, 1-2; Baltacı vd., 2012, 17; Çatı ve Bilgin, 2013, 25). Bu bağlamda turizm eğitimi en yalın şekliyle, turizm endüstrisinde faaliyet gösteren kamu-özel sektör kurum ve kuruluşlarının ihtiyaç duyacağı nitelikli personeli yetiştirmek ve gerekli mesleki yeterlilikleri kazandırmak amacıyla yürütülen eğitim faaliyetleri şeklinde tanımlanabilir. Turizm eğitimi, Turizm endüstrisinin ihtiyaç duyduğu, araştırma ve planlama çalışmalarını gerçekleştirecek, işletmelerin verimliliğini artıracak, turizm endüstrisinde ve dünyada meydana gelen gelişme ve yenilikleri takip edebilecek, bilimsel metotların ortaya çıkarılması için yapılan mesleki eğitimidir (Aymanıkuy ve Aymanıkuy, 2002, 30).

Turizm eğitimi ile ilgili olarak ifade edilen tanımların birbirleri ile büyük ölçüde benzeştiği görülmektedir. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer husus da turizm eğitiminin tanımını yalnızca işletme odaklı bir perspektifle yaparak turizm eğitiminin kapsamının daraltılabileceği hususudur. Hâlbuki turizm eğitimi, yalnızca turizm işletmelerinin ihtiyaç duyduğu personeli yetiştirmek üzere yapılan eğitim değildir. Turizm ile ilgili bir farkındalık ve bilinç geliştirmeye yönelik olarak yürütülen faaliyetler de pekâlâ turizm eğitimi kapsamında değerlendirilebilir. Bu çerçevede Bayer (1998), turizm eğitimi şu şekilde tanımlamıştır: "Turizm eğitimi; toplumda turizm bilincini yerleştirmek, turizm kaynaklarını koruyarak bilinci geliştirmek, turiste karşı, onun ekonomik gücüne ırk, milliyet, din, dil, toplumdaki statüsüne, ahlak ve namus düzeyine, siyasi ideolojilerine göre ayırım yapmadan eşit ve dürüst hizmet etmek ahlakını ve terbiyesini vermek, turizmin sağladığı uzun vadeli çıkarlar üzerine dikkati çekerek, saygıya ve konukseverliğe dayalı bir davranış düzeni yerleştirmektir" (s. 145).

Bu tanımlar çerçevesinde turizm eğitiminin amaçlarını ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Üzümcü ve Bayraktar, 2004, 80):

- Eğitim yoluyla teorik ve pratik ilişki kurmak
- Turizm endüstrisinin gelişimine katkıda bulunmak
- Turizm endüstrisine yetişmiş kalifiye personel sağlamak
- Turizmin ekonomik kalkınmadaki önemini aktarmak
- Ülke vatandaşlarına turizm bilinci kazandırmak

- Turizm endüstrisinde çalışanlara mesleki formasyon kazandırmak
- Bireylerin turizme ilgisini çekmek
- Nitelikli turizm eğitimcileri yetiştirmek
- Turizm alanında araştırma uygulama yapan kamu kurum ve kuruluşları ile araştırma birimlerine uzman yetiştirmek

3.1. Örgün ve Yaygın Turizm Eğitim-Öğretimi

Türkiye’de turizm eğitimi örgün ve yaygın turizm eğitimi olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir (Boz, 2002, Avcıkurt ve Karaman, 2002; Aymankey ve Aymankey, 2002; Öncüer, 2006; Baltacı vd., 2012) Örgün turizm eğitimi, Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren ortaöğretim kurumları ile YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu)’e bağlı olarak faaliyet gösteren ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarından oluşmaktadır. Bu noktada bazı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında seçmeli olarak okutulan turizm dersleri de örgün turizm eğitimi kapsamında değerlendirilmektedir (Tuna, 2002, 43; Aymankey ve Aymankey, 2002, 33; Dağdeviren, 2007, 22).

Ortaöğretim düzeyinde turizm eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı liselerde gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan ortaöğretim düzeyindeki turizm eğitiminin amacı ise turizm alanında ihtiyaç duyulan ara kademe çalışanları yetiştirmek olarak ifade edilebilir (Hazar, 2002, 67). Bu amaca istinaden Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde “Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri” ile “Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri” örgün düzeyde eğitim-öğretimlerine devam eden ortaöğretim kurumlarıdır (Mesleki ve Teknik Eğitim Stratejisi Eylem Planı Taslağı, 2013).

Örgün düzeyde turizm eğitimi veren kurumların bir diğeri de YÖK’e bağlı olarak faaliyet gerçekleştiren üniversitelerdeki turizm bölümleridir. Bu açıdan turizm eğitimi ön lisans, lisans ve lisansüstü düzey olmak üzere 3 farklı düzeyde verilmektedir. Meslek yüksekokulları bünyesinde gerçekleştirilen ve ön lisans derecesinde turizm eğitimi, öğrencilerin bilgi ve tecrübeyi birleştirerek, turizm endüstrisinin ihtiyaç duyacağı nitelikleri kazandırmak ve yetenekleri geliştirmek üzere gerçekleştirilen eğitimidir. Aynı zamanda lisans eğitimin ilk kademesi de bu şekilde değerlendirilebilir (2547 Sayılı Kanun, md. 3).

Lisans düzeyinde turizm eğitimi ise, turizm endüstrisinin ihtiyaç duyacağı başlangıç, orta ve üst düzey yönetici pozisyonları için öğrencilerin eğitim gördüğü bir yükseköğretimi ifade eder. Diğer yandan yüksek lisans (master) düzeyinde turizm eğitimi ise, turizm işletmelerinde üst düzey yönetici, danışman veya araştırmacı olarak istihdam edilebilecekleri, akademik düzeyde de turizmi bütün yönleri ile irdeleyebilen bireylerin yetiştirilmesi amacıyla yürütülen eğitimidir. 2547 sayılı kanunda da tanımlandığı üzere, doktora derecesi, yüksek lisansa dayalı olarak orijinal bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretim türü olarak turizmde, bireye analiz edebilmeyi, akademik başarı için araştırma yapmayı ve problem çözmeyi, öğretim ve iletişim yeteneklerini geliştirmeyi en yüksek standartlarda bilgiyle donatmayı amaçlar (Demirkol, 2002: 88).

Şekil 1. Mesleki Turizm Eğitim Piramidi

Kaynak: Öncüer, 2006: 166

Yaygın eğitim ise 2547 sayılı kanunda toplumun her kesimine ve değişik alanlarda bilgi ve beceri kazandırma amacı güden bir eğitim-öğretim türü olarak tanımlanmaktadır. Çimen (2006) ise yaygın eğitimi,

örgün eğitim sisteminde hiç bulunmamış veya herhangi bir kademesinde bulunmuş veya bu kademelerden birinden ayrılmış kişilere çeşitli süre ve seviyelerde ömür boyu sürecek, bireylere gerekli olan bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için verilen eğitim şeklinde tanımlanmaktadır. Yaygın eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Üniversiteler, TUGEV ve özel kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilen mesleki turizm eğitimi kurslarını kapsamakta olan ve bu kurslar sonucunda başarı gösterenlere sertifika veren bir eğitimidir (Demirkol ve Pelit, 2002).

Türkiye’de yaygın eğitim noktasında en etkin faaliyetleri yürüten kurumların başında Kültür ve Turizm Bakanlığı gelmektedir. Bu noktada bakanlık tarafından çok çeşitli eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğünü belirtmek gerekmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü yaygın mesleki turizm faaliyetlerini yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere iki şekilde gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda yurtiçinde yapılan yaygın eğitim uygulamaları *işbaşı eğitim kursları* (önbüro, yiyecek-içecek servisi, kat hizmetleri, yiyecek üretimi, yöneticileri eğitici olarak yetiştirme, ev pansiyonculuğu) ve *turizm bilinci eğitim programları* (kişisel gelişim seminerleri, ev pansiyonculuğu bilinçlendirme seminerleri) şeklinde iki türlü yürütülmektedir.

Bakanlıkça ülkelere yönelik olarak bilgi ve deneyimlerin paylaşılması, ülkeler arasında var olan dostluk ve ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, İkili ve Çok Taraflı Anlaşmalar gereğince uluslararası turizm eğitimi programları gerçekleştirilmektedir. Bu eğitim programları turizm potansiyeli mevcut olan ülkelerde faaliyette olan turizm işletmelerinde görev yapan personelin hizmet kalitesinin artırılmasına ve de turizm bilincinin oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Bakanlığın verilerine göre, 2000-2011 yılları arasında organize edilen 41 uluslararası turizm eğitimi faaliyetine, KKTC, Gürcistan, Tacikistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Yunanistan, Moldova, Ukrayna, Kırgızistan, Özbekistan, Moğolistan ve diğer ülkelerden toplam 2039 turizm endüstrisi çalışanının katıldığı ifade edilmektedir (aragem.kulturturizm.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.11.2013).

Yaygın turizm eğitimi kapsamında faaliyetlerini yürüten bir diğer kurum ise TUGEV (Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı)’dir. TUGEV, 1985 yılında kurulan ve Türkiye’nin mevcut ve potansiyel turizm olanaklarının daha etkin şekilde işlerlik kazandırılması amacıyla faaliyetlerini sürdürmüş olan bir kurumdur. Özellikle yukarıda da bahsi geçtiği üzere turizm alanında nitelikli çalışanlara yoğun bir ihtiyaç hissedilen 1985-1990 yılları arasında özellikle düzenlemiş olduğu eğitimlerle bu açığın kapatılmasına önemli ölçüde fayda sağlamış kurumların başında gelmektedir. Bu amaçla YÖK ve MEB ile ortaklaşa pek çok eğitim çalışması gerçekleştiren TUGEV’de bugüne kadar işbaşı eğitimleri ile 3126 kişiye, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi ile ortaklaşa yürütülen programda ise 6675 kişiye turizm eğitimi verilmiştir (www.tugev.org).

Bunların dışında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Halk Eğitim Merkezleri’nde düzenlenen kısa süreli eğitimler, Çıraklık Eğitim Merkezi tarafından yürütülen, resepsiyon, servis, yiyecek-içecek, kat hizmetleri, fırıncılık, pastacılık vb. eğitimler de yaygın eğitim kapsamında değerlendirilebilecek eğitimlerdir. Bunların yanı sıra meslek liselerinde turizm alanında verilen sertifika programlarının yanı sıra üniversitelere bağlı olarak da turizm eğitimleri verilmektedir. Ayrıca bu eğitimlerden bazılarının uzaktan eğitim şeklinde de gerçekleştirildiği görülmektedir (e-sertifika.anadolu.edu.tr; eakademik.sakarya.edu.tr)

4. Türkiye’de Güncel Turizm Eğitim-Öğretim Sorunları

Artan turizm eğitim kurumları ve turizm eğitimi alan öğrenci sayısı turizm eğitimi alanında pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan özellikle staj, meslek yasaasının olmaması ve fiziki alt yapı sorunları kronikleşmiş sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların yanı sıra, turizm eğitiminde konjonktürel de bazı sorunların da yaşandığı ifade edilmelidir. Araştırmanın bundan sonraki kısmında Türkiye’deki turizm eğitim-öğretiminde yaşanan sorunlar literatürdeki araştırmalara dayanılarak ifade edilmeye çalışılacaktır.

4.1. Kuruluş Yeri ve Altyapı Sorunları

Turizm eğitiminin uygulamaya yönelik bir alan olduğu ve turizm endüstrisinde yer alan kurum ve kuruluşlara nitelikli çalışanlar yetiştirmek amacı ile faaliyet gösterdikleri araştırmanın ilgili bölümlerinde dile getirilmiştir. Bu anlamda turizm eğitim programlarının temelinde meslekte ihtiyaç duyulacak pratik becerinin kazandırılmasının yattığını ifade etmek mümkündür (Demirkol ve Pelit, 2002; Çakır ve diğ., 2011). Bu anlamda Aymankey ve Aymankey (2002), turizm endüstrisinin ihtiyacı olan ara iş gücünü yetiştirmeyi amaçlayan meslek yüksekokulları (MYO)’nın coğrafi olarak dağılımının turizm bölgesi olma koşulu gözlemlenmeden gerçekleştiğini belirtmektedir. Bununla birlikte kuruluş yeri sorununun yalnızca MYO’larda değil, lisans eğitimi veren turizm öğretim kurumlarında da aynı şekilde yaşandığını gözler önüne

sermektedir. Bu bakımdan Gürdal (2002), Türkiye’de turizm eğitim-öğretimi veren kurumların kuruluş yeri seçimindeki başlıca sorunun, söz konusu okulların kuruluş yeri seçimlerinin bilimsel verilere dayanmadan yapılması olduğunu ifade etmiştir (s. 395).

Yapılan bir araştırmada, 2002-2003 yıllarında Türkiye genelinde lisans ve ön lisans düzeyinde eğitim veren kurumların dağılımına bakıldığında, Türkiye’de en çok geceleme yapılan bölge olan Akdeniz Bölgesi’nin turizm okullaşma oranı açısından 4. sırada kalması bu dağılımın düşündürücü olduğunu göstermektedir (Aymankey ve Aymankey, 2002: 35-37). Buna benzer örnekleri 2013 yılı itibariyle de çoğaltmak mümkündür. Turistik anlamda nispeten çok gelişmiş olmayan Şırnak, Bitlis, Adıyaman, Gümüşhane gibi illerde lisans düzeyinde turizm eğitimi veren kurumların açıldığı görülmektedir. Bölge turizminin geliştirilmesi anlamında söz konusu yerlerde açılan eğitim kurumlarının katkısının olacağı şüphesizdir. Ancak bu bölgelerde uygulama olanaklarının sınırlı olması, eğitim alan öğrencileri turizm endüstrisinde uygulama olanakları gelişmiş olan bölgelerde eğitim almış öğrencilere nazaran dezavantajlı duruma getireceği de aşikârdır.

Kuruluş yeri sorunlarına ilişkin en çarpıcı sorunların ise MYO’larda yaşandığı görülmektedir. Lisans eğitiminden daha fazla pratiğe odaklanması gereken MYO’ların da uygulama olanağının son derece kısıtlı olduğu hatta turizm açısından herhangi bir değeri bulunmayan ilçelerde bile açıldığı gözlenmektedir. Turizm eğitiminde yaşanan bu eğitim kurumu enflasyonunun netice itibariyle gerek öğrenciler gerekse turizm endüstrisi açısından na hoş durumlara sebep olabileceğini belirtmekte yarar vardır. Bu nedenle, Aymankey ve Aymankey (2002), turizm eğitimi veren ve verecek olan kurumların turizm işletme ve yatırımlarının yoğun olduğu bölgelerde açılması gerektiğini, böylelikle öğrencilerin daha fazla uygulama olanağına sahip olacağını ifade etmektedir (s. 38).

Turizm eğitimi veren kurumların en başta gelen sorunlarından bir diğeri de altyapı sorunlarıdır. Bu anlamda mevcut altyapı sorunlarını da iki başlık altında ele almak mümkündür. Bunlar, fiziksel altyapı sorunları ve akademik altyapı sorunlarıdır. Bu sorunlardan özellikle fiziksel altyapı sorunları, uygulamaya dönük eğitim kurumları olarak turizm eğitimi veren kurumların başlıca sorunu olarak dile getirilebilir. Öyle ki pek çok araştırmada turizm eğitim kurumlarında uygulama laboratuvarlarının eksikliği ya da etkin kullanılmayışı ya da uygulama laboratuvarlarının hiç olmayışı önemli bir eksiklik olarak ifade edilmiştir (Doğan, 1992; Tuna, 2002; Hacıoğlu ve diğ., 2008; Çakır ve diğ., 2011; Bayraktaroğlu, 2013) MYO’lar üzerinde yapılan bir araştırma, bu kurumların uygulama olanakları açısından yetersiz olduğunu göstermektedir. Öyle ki araştırmaya dahil edilen MYO’ların hiçbirinde kat hizmetleri laboratuvarı bulunmamakta, %38’inde yiyecek içecek laboratuvarı ve yalnızca %16’sında önbüro laboratuvarı bulunmaktadır (Tuna, 2002). Bu durumda öğrencilerin eğitimleri esnasında yeterli uygulama olanaklarından yoksun olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan yeterli eğitimi almamış öğrencinin turizm endüstrisinde hak ettiği yeri hemen almasını beklemek doğru olmayacaktır. Bu alanda lisans eğitimi veren turizm eğitim kurumlarının uygulama imkânlarını inceleyen Bayraktaroğlu (2013), çalışmasında aşağıdaki güncel sorunları tespit etmiştir (s. 101-104):

- Uygulamaları derslerin yürütüleceği uygulama birimlerinin (Mutfak, kat hizmetleri laboratuvarı, Ön Büro laboratuvarı vb.) yetersiz olması
- Okullarda uygulamalı dersler için gerekli, alet, ekipman ve donanımın eksikliği
- Uygulama olanaklarını artırma yönünde bazı bürokratik engeller ve finansal sorunlarla karşılaşılması
- Uygulamalı ders saatlerinin artırılması durumunda öğretim elemanlarının karşı karşıya kaldığı ek ders ücreti sorunları
- Öğretim elemanlarının turizm endüstrisini yakından takip etmesinde ortaya çıkan mevzuat kaynaklı sorunlar

Bu alanda yapılan bir diğ er araştırmada ise MYO’ların mutfak uygulama olanaklarını değerlendiren Çakır ve arkadaşları (2011), 19 MYO üzerindeki araştırmalarında %61,1’ gibi önemli bir bölümünün uygulama olanağına 5 yıldan daha az bir sürede sahip olduklarını göstermiştir. Bununla birlikte araştırma sonucunda MYO’ların mutfak uygulama laboratuvarlarının sahip olması gereken donanımdan daha düşük düzeyde bir donanıma sahip olduğu ve genel olarak yetersiz oldukları ifade edilmiştir.

Yapılan araştırmaların sonuçları dikkate alındığında, gerek lisans gerekse ön lisans düzeyinde eğitim veren kurumların önemli ölçüde fiziksel altyapı sorunları ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Ancak Hacıoğlu ve arkadaşları (2008), fiziksel altyapıları tamamlanmadan açılan okulların, bu okulları tercih eden öğrenciler üzerinde önemli bir motivasyonsuzluğa yol açacağını ve mutlaka turizm eğitiminde uygulama olanağının bulunması gerektiğini belirtmektedir. Ancak uygulamada bu durumun tam aksi mevcuttur. Deyim yerindeyse “Kervan yolda düzülür.” mantığı ile turizm okulları, iktisat, işletme benzeri

bölmeler olarak algılanmakta, yalnızca eğitim-öğretim yapılacak binaların verilmesi ile turizm eğitiminin de verilebileceği düşünülmektedir. Bu açıdan mevcut sistemin sorunlu olduğu açıktır.

Turizm eğitiminde bir diğer altyapı sorunu ise akademik alt yapı olarak ifade edilebilir. Turizm öğrenci sayılarındaki hızlı artış ve bu alanda eğitim veren kurumların sayısal olarak süratli bir şekilde artması, öğretim elemanlarına duyulan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir.

Esasında öğrenci ve öğretim elemanı sayılarının Türkiye genelinde önemli bir artış trendi sergilediği de istatistiklerden anlaşılmaktadır. Belirtmek gerekir ki, Türkiye’de 1984 yılından günümüze öğrenci sayılarında % 650’lik bir artış gerçekleşmiştir. Ancak öğretim elemanı sayılarındaki artış % 450 civarında kalmıştır. Bu durumda öğretim elemanı açığı Türkiye genelinin bir gerçeğidir. Ancak öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında Türkiye ortalamasının 18,86 olduğu görülmektedir. Söz konusu bu oran bile OECD ülkelerinin (15,8) üstünde olmakla birlikte (Günay ve Günay, 2011: 16) turizm açısından mevcut durum pek de iç açıcı gözükmemektedir. Bu oran turizmde lisans ve ön lisans açısından öğretim elemanı² başına 84,41 olarak gerçekleşmektedir. Bu rakamlar Türkiye ortalamasının bile çok üzerindedir. Bu açıdan öğretim elemanı sayılarının ivedilikle artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de hali hazırda turizm doktorası yapan öğrenci sayısının 251 olduğu düşünülürse, yakın vadede bu durumun düzeleceğini söylemek yerinde olmayacaktır.

4.2. Müfredat ve Yabancı Dil Öğretimine İlişkin Sorunlar

Turizm alanında eğitim veren okulların amaçlarını araştırmanın ilk bölümünde dile getirmiştik. Bu anlamda genel olarak turizm eğitiminin amacının ise turizm endüstrisine nitelikli eleman yetiştirme olduğu söylenebilir. Bu nedenle söz konusu eğitim programlarının amaçlarının aynı olduğu göz önüne alınırsa, eğitim programlarının da içerik olarak birbirine benzemesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak yapılan araştırmalar durumun yukarıda ifade edilenin aksine, turizm eğitim programlarının içerik olarak birbirinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır (Avcıkurt ve Karaman, 2002; Gürbüz ve Dağdeviren, 2007; Dağdeviren, 2007).

Avcıkurt ve Karaman (2002), lisans düzeyinde turizm eğitimi veren kurumların ders programlarını karşılaştırdıkları çalışmalarında, genel yapılanma itibarıyla bazı üniversitelerin 1. ve 2. Sınıflarda işletmecilik ağırlıklı dersler okuttukları, 3. ve 4. sınıflarda turizm eğitimi verildiği, diğer yandan bazılarında ise 1. ve 2. sınıflarda turizm eğitimi ağırlıklı dersler verilirken işletmecilik ağırlıklı derslerin son 2 yılda verildiğini ortaya koymuştur. Bu durum özellikle yatay geçiş yapan öğrenciler açısından önemli ölçüde sıkıntılar yaratmaktadır. Aynı zamanda ders programlarının uygulama ağırlıklı derslerden ziyade teorik dersler açısından ağırlıklı olduğu da ifade edilmiştir. Ancak turizm gibi uygulamaya dönük bir eğitim uygulayan okullarda bu durumun düşündürücü olduğunu ifade etmek gerekir.

Diğer taraftan Gürbüz ve Dağdeviren (2007) de turizm eğitimi veren kurumların amaçlarının aynı olmakla birlikte eğitim müfredatlarının ve ders kredilerinin birbirinden farklı olduğunu tespit etmiş ve bu durumu istatistiksel olarak da incelemiştir. Sonuç itibarıyla ders programları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Gürbüz ve Dağdeviren (2007)’in çalışmasında dikkat çekici bir diğer husus ise, söz konusu derslere giren öğretim elemanlarının alanları ile girdikleri dersler arasında genellikle bir uyum bulunmadığıdır. Ancak araştırmacılar bu durumu amaçtan sapmadan ziyade kadro baskısı nedeniyle gerçekleşen bir durum olarak yorumlamıştır.

Eğitim-öğretim planlamalarındaki sorunların en önemlileri arasında dile getirilen müfredat sorunları, 23-26 Nisan 2009 tarihleri arasında turizm alanında görev yapan çok sayıda akademisyenin katılımı ile Bodrum’da gerçekleştirilen “Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı”nda da dile getirilmiştir. Bu anlamda konferansın sonuç raporunda müfredata ilişkin sorunları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Sonuç Raporu, 2009):

- Ön lisans ve lisans düzeyindeki programlar birbirini tamamlar nitelikte değildir.
- Lisans düzeyindeki programların müfredatları arasında bir eşgüdüm yoktur.
- Mevcut programların ders içerikleri, sektörün beklentilerini karşılamamaktadır.
- Bilgiler ve programlar güncel değildir.
- Ders isimleri ile içerikleri birbirini tutmamaktadır.
- Müfredata dâhil olan dersler yoğun olarak ezbere dayalıdır.
- Lisansüstü düzeydeki dersler, lisans seviyesini aşmamaktadır.

Müfredat anlamında bu bölümde ele alınabilecek bir diğer sorun da söz konusu müfredatların işlenmesi için kullanılan kitapların içerik ve yazımı ve dağıtımıyla ilgili sorunlardır. Bu anlamda 4.

Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı'nda turizmde akademik ders kitaplarının niteliği araştırılmış ve sonuç olarak ders kitaplarının içerik ve hedef kitle özelliklerine göre yazılmadığı, turizm dışındaki disiplinlerin turizme yeterince uyarlanmadığı, uygulamalı ve kuramsal derslerin farklı ilkeler çerçevesinde ele alınması gerekliliği gibi sorunların ön plana çıktığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda kitapların sektör ve okuyucunun beklentileri dikkate alınarak tasarlanmasının gerekli olduğuna sonuç bildirgesinde yer verilmiştir (Kozak ve Kozak, 2011).

Turizm eğitim-öğretiminde müfredat açısından en kayda değer sorunlardan bir diğeri ise yabancı dil sorunları olarak ifade edilebilir. Gerek yabancı dilin öğretim biçimi, gerekse sektörün ihtiyacını karşılama noktasında turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının önemli sorunlar yaşadığı gözlenmektedir. Yukarıda ifade edilen sonuç raporunda özellikle hem öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar, hem de sektörel sorunlar başlığı altında yabancı dil eğitiminin yetersiz olarak verildiği ifade edilmiştir. Ancak turizm eğitimi açısından yabancı dilin önemi oldukça büyüktür. Turizm gibi uluslararası niteliği olan bir işte çalışacak bireylerin başarılı olması, özellikle iletişim kurma becerileri açısından oldukça önemlidir. Bu şekilde bireyler hem kendi kültürlerini diğer toplumların üyelerine daha iyi anlatabilecekler, böylelikle önyargıların oluşabilme zeminini de ortadan kaldırmış olacaklardır (Hussein ve diğ., 2008: 105). Hal böyle iken turizm endüstrisinde başarılı bir yönetici olabilmenin ön koşulu da yabancı dilde yetkin olmayı gerektirmektedir. Ancak turizm eğitim kurumlarında verilen yabancı dilin sektör tarafından yeterli görülmediği gibi öğrenciler tarafından da yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

TUGEV'in yapmış olduğu bir araştırmada, mesleki eğitim görmüş turizm elemanların karşılaşılan en önemli 3 sorun arasında yabancı dil eksikliğinin olduğu görülmektedir (Halis ve Aydın, 2010: 382). Bununla birlikte Halis ve Aydın (2010)'ın çalışmasında turizm eğitim müfredatı içerisinde turizm akademisyenlerinin en fazla önemsedikleri derslerden ikinci sırada yabancı dil derslerinin gelmesi bu anlamda tam bir tezatlığın ortada olduğunu gözler önüne sermektedir (s. 385). Bununla birlikte turizm eğitimi alan öğrencilerin yabancı dil eğitiminden memnuniyet düzeylerini ölçen bir araştırmada gerek akademisyenler (% 85) gerekse öğrenciler (% 55,5) turizmde mezuniyetten sonra en çok sıkıntısı çekilecek durum olarak yabancı dil eksikliğinin geleceğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda uygulanmakta olan yabancı dil eğitiminden öğrencilerin % 95'i akademisyenlerin ise % 100'ü memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra turizm öğrencilerin verilen yabancı dil eğitiminin yeterliliği hususundaki ifadeler hem öğrencilerin hem de akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalamaları yabancı dil eğitiminin yetersizliğine vurgu yapmaktadır (Hussein ve diğ., 2008).

4.3. Staj Sorunları

Turizm emek-yoğun bir endüstridir ve turizmde insanın insana hizmeti söz konusudur. Turizmde temel öğenin insan olması, hem hizmeti alan hem de veren insan arasında sağlıklı bir iletişim ve etkileşimin olmasını gerektirmektedir. Bu anlamda turizm eğitimi veren kurumların da başlıca amacı turistik tesislere gelen misafirlere maksimum faydayı sağlayacak hizmet sunabilecek nitelik ve donanıma sahip bireylerin yetiştirilmesidir (Gürdal, 2002: 391). Bu açıdan teorik bilgiyi pratik bilgiyle birleştirme imkanını sağlayan stajlar, turizm eğitimi açısından diğer eğitim türlerine nazaran daha da önemli bir hal almaktadır. Staj kavramını, mesleki bilgisini artırmak üzere bir kimsenin ya da bir kurumun geçici olarak bir veya birçok bölümünde çalışarak geçirdiği evre (Ilgaz ve Çakar, 2002: 386) olarak tanımlamak mümkündür. Türk Dil Kurumu ise staj kavramını, meslek edinmek veya mesleki bilgisi artırmak isteyen bir kişinin, bir kurumda çalışarak geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi şeklinde tanımlamaktadır (www.tdk.gov.tr). Bununla birlikte stajyer ise stajı yapan kimse, teorik bilgisini, pratik ve uygulamalı eğitimle pekiştiren kişi olarak tanımlanabilir.

Stajlar, esasında bireyleri mezuniyet sonrasında atılacakları meslek yaşantısına hazırlayan önemli birer araçtır. Bu bakımdan genellikle uygulamaya yönelik bir eğitim programını barındıran turizm programlarında staj önemli bir fonksiyonu icra etmektedir. Aynı zamanda uygulama imkânı zayıf olan veya hiç olmayan turizm programlarında öğrencilerin teorik olarak eğitimini aldıkları servis-bar, önbüro, kat hizmetleri, yiyecek-içecek yönetimi, mutfak gibi derslerin staj esnasında pekiştirildiği göz önüne alındığında turizm öğrencileri açısından stajın önemi daha net anlaşılacaktır. Diğer taraftan Yazıt (2013), stajın öğrenciye kazandıracaklarını aşağıdaki şekilde sıralamıştır (s. 36):

- Göreve uygun şekilde davranmak, sorumluluk sahibi olabilmek, başkalarını yönlendirebilme konusunda deneyim kazanmak
- Staj esnasında problemlerle karşılaşıldığında bu problemleri tanıma ve çözüm yolları aramak
- Yönetim konusunda tecrübe sahibi olmak

Yukarıda ifade edilen pek çok yeterlilik stajlarla birlikte kazanılmasına rağmen, turizm alanında eğitim veren kurumlarda stajlarla ilgili çok sayıda sorunla karşılaşıldığı görülmektedir. Bu açıdan esasında staja ilişkin sorunların iki tarafı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bunlarda birincisi stajyer çalıştıran kurumların yaşadığı sorunlar ve beklentiler diğeri ise staj yapan öğrencilerin ve stajyer gönderen kurumların yaşadıkları sorunlardır.

Küçüktopuzlu (2002), stajla ilgili sorunlardan bahsederken, öncelikle staj sürelerinin okuldan okula farklı olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında stajların yeterince denetlenmediği ve staj denetimi için etkin bir sistemin kurulmadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra Gökdeniz ve arkadaşlarının (2002) 50 işletme yöneticisi üzerinde yapmış oldukları araştırmalarında, katılımcıların % 72 gibi önemli bir bölümü stajyerlerin sezon içinde staj bitimiyle stajyerlerin işi bırakmalarının kendilerini mağdur ettiğini ifade etmektedir. Aynı çalışmada staj süresi ve yasal zemini konusunda belirsizlikten şikayet edenlerin oranı % 66 iken, % 78'i de stajların yeterince denetlenmediğinden şikayet etmektedir. Çalışmada dikkat çekici bir sonuç da öğrencilerin pratik bilgi eksikliği ve yabancı dil sorunu yüzünden müşteri ile direk temas halinde olunan departmanlarda çalışmasında yaşanan zorluklar olarak ifade edilmiştir. Yabancı dil ve pratik bilgi eksikliği Yıldırım (2002)'in yapmış olduğu çalışmada da dile getirilen hususlardır. Aynı zamanda yabancı dil aynı çalışmada stajyerlerde aranan 5 temel nitelikten biri olarak yöneticiler tarafından belirtilmiştir.

Buraya kadar olan kısımda staj yaptıran işyerlerinin stajlarla ilgili sorunları dile getirilmiştir. Ancak söz konusu işletmelerin de öğrenciler açısından önemli sorunlara yol açtığını ifade etmek gerekmektedir. Staj sorununun tek yanlı değerlendirilmesi yanlış olacaktır. Bu açıdan işletmeden kaynaklanan staj sorunlarını Küçüktopuzlu (2002) aşağıdaki şekilde sıralamıştır (s. 340):

- İşyerlerinin stajdaki eğitim amacını göz ardı ederek stajyerleri ucuz işgücü kaynağı olarak değerlendirmeleri [Gökdeniz ve arkadaşlarının (2002) çalışması bu sorunu doğrulamaktadır. Zira çalışmada yöneticilerin % 66'sı stajyerleri işletme maliyetlerini azalttığı için çalıştırdığını belirtmiştir].
- Staj yaparken çalışılan departmanların çoğu kez sabit olması ve stajyerlerin bir çok departmanı hiç tanıma olanağı bulamaması
- Stajyerlere verilen çok düşük ücretler, düzensiz çalışma koşulları ve saatleri, sosyal haklarla ilgili sorunlar, konuyla ilgili herhangi bir yasal düzenlemenin bulunmaması
- Alaylı-mektepli çatışmaları sonucunda işyerinde yaşanan sorunlar, stajyerlerin eğitim ve kabiliyetlerine bakılmaksızın vasıfsız işlerde çalıştırılmaları
- İşletmelerin denetleme elemanlarına olan ilgisizliği

Sarı ve Ertuğral (2010) nominal grup tekniği ile 55 üçüncü ve dördüncü sınıf turizm öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında stajla ilgili en önemli olarak Tablo 3'teki sorunları ortaya koymuştur.

Tablo 3. Turizm Öğrencilerinin Karşılaştığı Staj Sorunları

3. SINIF ÖĞRENCİLERİ		4. SINIF ÖĞRENCİLERİ	
STAJ SORUNLARI	PUAN	STAJ SORUNLARI	PUAN
Ücret yetersizliği/Ücret Alamama	84	Ücret yetersizliği/Ücret Alamama	51
Genellikle mavi yaka işlerin yaptırılması	66	Personelin kötü muamelesi	39
Personelin kötü muamelesi	46	Genellikle mavi yaka işlerin yaptırılması	21
Teori-pratik uyumsuzluğu	44	Esnek çalışma saatleri	19
Esnek çalışma saatleri	32	Teori-pratik uyumsuzluğu	16
Personelin işi öğretmede isteksiz olması	27	Staj yeri bulmada okul-sektör işbirliğinin yetersizliği	9
Ulaşım/Barınma/Beslenme olanaklarının kötü olması	21	Yöneticilerin eğitim seviyesinin düşüklüğü	9
İstenilen departmanda staj yapamama	18	Hijyen/sanitasyon sorunu	8
Staja başlarken departmanın belli	18	Yabancı dil seviyesinin yetersizliği	8
Yabancı dil seviyesinin yetersizliği	8	Sigorta yapılmaması	7
Alaylı-mektepli çatışması	8	Personelin işi öğretmede isteksiz olması	5
Sigorta yapılmaması	7	Taciz	5
Personelden daha uzun çalışma saatleri	7	Oryantasyon verilmemesi	5
Kariyer geliştirme fırsatlarının	6	Stajyere gereken önemin verilmemesi	5

Uygulamalı eğitim almamadan doğan pratik eksikliği	6	Staj dönemlerinin oteller için uygun olmaması	4
--	---	---	---

Kaynak: Sarı ve Ertuğral (2010) s. 17-18'den sadeleştirilerek alınmıştır

Staj sorunları ile ilgili olarak yapılan bir diğer araştırmada Ilgaz ve Çakar (2002), öğrencilerin kurum içindeki hiyerarşiden dolayı kendilerini işe tam adapte edememeleri ve iş güvenliği nedeniyle öğrencilerin tedirgin olmasını yaşanan önemli sorunları olarak ifade ederken, alaylı-mektepli çatışmasının bu araştırmada da önemli bir sorun olarak vurgulandığı görülmektedir.

4.4. İstihdam ve Kariyer Sorunları

Turizm endüstrisi emek-yoğun bir üretim özelliği göstermektedir. Bunun anlamı hizmet üretim sürecinin her aşamasında insanın rolünün büyük olmasıdır. Nitekim Gürdal (2002) da turizmde temel öğenin insan olduğunu vurgulamakta ve müşterilerin sunulan hizmetten maksimum düzeyde fayda sağlamanın bir diğer ifadeyle tatmin olmasının hizmet sunan insana bağlı olduğunu belirtmektedir (s. 391). Büyük ölçüde hizmet üretimine dayanan bir endüstri olan turizmde insan bu kadar önemli iken iş gücü devir oranı adı verilen bir insan kaynakları sorununun bu endüstride yaygın olarak yaşanması (Avcı ve Küçükusta, 2009: 34) turizmin geleceği açısından düşündürücüdür.

Tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, turizmin ilk gelişmeye başladığı yıllar olan 1984-1990 yılları arasında -ki bu döneme turizmde yükselme ya da balayı dönemi adı verilmektedir.- ilk etapta ne ortaöğretim ne de yükseköğretim boyutunda gelişmiş bir turizm müfredatından bahsetmek mümkün değildi. Ancak bu dönemde devletin vermiş olduğu turizm teşviklerinin de etkisiyle hız kazanan turizm yatırımları bu alanda istihdam edilecek nitelikli personel açığının gündeme gelmesine neden olmuştur. Özellikle bu dönemde Özdemir (2002), turizmin istihdam açısından çok cazip bir alan olduğunu ifade etmekte hatta dönemin sosyo-ekonomik gücü yüksek bireylerinin çocuklarının da büyük ölçüde çalışma alanı olarak turizmi seçtiklerini ifade etmektedir. Ancak geçen yıllar içerisinde turizmin, gelişimine paralel bir biçimde istihdam alanı olarak büyüye de cazip bir iş alanı olmaktan çıktığını ifade etmek mümkündür. Yapılan araştırmaların büyük bir bölümünde turizm eğitimi alan öğrencilerin turizm endüstrisinde çalışmaya sıcak bakmadıkları başka iş alanlarında istihdam şansı aradıkları anlaşılmaktadır.

Esasında turizm endüstrisi çalışanları turistik tüketim noktasında ürünü hem yaratır aynı zamanda da sunumunu gerçekleştirir. Bu anlamda misafirlerin tatmin edilmesinde hizmeti sunan personelin profesyonelliği ön plandadır. Bir bakıma bir turistin, turistik deneyimden yaşadığı hazzın hizmeti üreten personel ile kurduğu iletişime bağlı olduğu söylenebilir (Çetin, 2002: 485). Turizm endüstrisi için insan kaynağı bu denli önemli iken Birdir (2002) turizm eğitimi alan öğrencilerin büyük bölümünün turizm endüstrisi dışında bankacılık, finans, perakendecilik ve sanayi gibi alanlarda çalıştıklarını belirtmektedir (s. 495).

Turizm eğitimi alan öğrencilerin turizm endüstrisinde kariyer yapma isteğine yönelik çok sayıda çalışmanın gerçekleştirildiği literatürden anlaşılmaktadır (Kusluvan ve Kusluvan, 2000; Birdir, 2002; Aksu ve Köksal, 2005; Türkay ve diğ., 2011; Solmaz ve diğ., 2012, Solmaz ve Erdoğan, 2013). Bu araştırmaların büyük bir bölümünde turizm eğitimi alan öğrencilerin endüstride bir kariyer yapma fikrine sıcak bakmadıkları anlaşılmaktadır. Bu açıdan Birdir (2002)'in nominal grup tekniği ile yaptığı araştırmada üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin turizm endüstrisini tercih etmeme nedenlerinden başlıcaları Tablo 4'deki gibidir.

Tablo 4. Turizm Öğrencilerinin Turizm Endüstrisini Tercih Etmeme Nedenleri

3. SINIF ÖĞRENCİLERİ		4. SINIF ÖĞRENCİLERİ	
NEDENLER	PUAN	NEDENLER	PUAN
Verilen eğitimin sektörde başarılı olmak için yeterli olmaması	33	Ücretlerin düşük olması	30
Düzensiz mesleki yaşamın özel yaşama olumsuz etkisi	20	İş güvencesi ve çalışma garantisinin olmaması	22
Kişiyne prestij kazandırmaması	19	Dışsal faktörlere bağlı riskin yüksek olması	21
Çalışma süresinin fazla ve düzensiz olması	14	Turizm eğitimi alan öğrencilere yeterince önem verilmemesi	13
Kariyer gelişiminin yavaş ve düzensiz oluşu	11	Statü kazanımının çok uzun sürmesi	12
Bilinçli ve bilinçsiz herkesin turizme dâhil olarak iş alanını daraltması	10	Çalışma ortamının kötü olması (ahlaksızlık/ikiyüzlülük)	11
Cinsiyet ayrımı sorunu	8	Sektörde çalışanlara sağlanan özlük haklarının yetersizliği	9

Kaynak: Birdir (2002, 500-502)'den sadeleştirilerek oluşturulmuştur.

Kusluvan ve Kusluvan (2000)'nin çalışmasında ise araştırmaya katılan öğrencilerin % 77'si turizmin stresli ve yorucu bir iş olduğunu, % 79'u çalışma saatlerinin çok uzun olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra turizmin aile yaşamını olumsuz etkilediğini belirten öğrencilerin oranı ise (% 87) dikkat çekici düzeydedir. Diğer yandan öğrencilerin % 51'lik bölümü de Birdir (2002)'nin çalışmasına paralel olarak turizmin prestijli bir iş olmadığını belirtmişlerdir.

Turizm endüstrisinde kariyer yapma noktasındaki isteksizliğin büyük ölçüde endüstrinin yapısal özelliklerinden kaynaklandığı fikri araştırma sonuçlarına göre daha ağır bassa da Türkay ve Solmaz (2011a) bireylerin kariyer planlamalarında kişilik özelliklerinin ve sosyal durumlarının da etkili olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda turizm endüstrisindeki kariyer isteğini etkileyen çok sayıda kişilik özelliği ve içsel değişkenlerin de olduğunu belirtmekte yarar vardır. Öyle ki Türkay ve Solmaz (2011b) kişilerin sahip olduğu liderlik yeteneği ve kariyer değerleri gibi kişisel özelliklerinin de turizmde kariyer yapma isteği üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Diğer yandan Solmaz ve arkadaşları (2012) da yine bir kişilik özelliği olan sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin turizm endüstrisini tercih etme üzerinde bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Bir diğer çalışmada ise Türkay ve diğ. (2011), öğrenme ve başarı hedef yönelimli olmanın da bu endüstriyi tercih etmede etkisinin olduğundan bahsetmektedir. Buraya kadar sıralanan araştırmaların ortak sonucu esasında içsel değişkenlerin de kariyer kararlarında rol oynadığı yönündedir. Ancak yine bu çalışmaların tümünde turizm öğrencilerinin endüstride çalışmaya sıcak bakmadıkları görülmüştür. Bu durum turizmin gelişimi açısından düşündürücü olarak değerlendirilebilir.

İnsan ögesinin son derece önemli olduğu bir endüstri olan turizmde potansiyel iş gücü kaynağını yetiştirmek üzere eğitim veren kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin turizme yönelik bu olumsuz bakış açılarının en temel sorunlardan birini teşkil ettiğini ifade etmek mümkündür. Nitekim Türkiye turizminin ileriki yıllarda daha rekabetçi bir yapıya kavuşması her alanda yetişmiş nitelikli insan gücünü gerekli kılmaktadır. Bugünün öğrencileri yarının planlayıcıları, girişimci ve yatırımcıları, hizmet edenleri olacaklardır. Bu nedenle söz konusu olumsuz imajın ivedilikle düzeltilmesi rekabetçi bir turizm endüstrisi için son derece gereklidir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Turizm endüstrisinin dünya ölçeğinde göstermiş olduğu gelişim ivmesine paralel bir biçimde Türkiye'de turizm endüstrisi önemli gelişmeler kaydetmektedir. Bu açıdan bacasız sanayi olarak ifade edilen turizm endüstrisi; döviz girdisi sağlama, istihdam ve dış ödemeler dengesi üzerine yaptığı olumlu ekonomik katkıların yanı sıra toplumlar arası barış ve hoşgörü ortamına yapmış olduğu sosyal katkılarla da Türkiye için hizmetler sektörünün lokomotif endüstrisi olma konumunu devam ettirecektir. Nitekim Türkiye'ye gelen turist sayısı her geçen yıl artmaktadır. 2023 yılı turizm stratejisinde 50 milyon turist ve 50 milyar dolar turizm geliri hedefine yakın olduğumuzu söylemek yanlış olmayacaktır.

Turizmin Türkiye için önemi, bu alanda artan yatırımlar ve turizmde daha rekabetçi bir konuma ulaşmak istenmesi turizm alanında çalışacak nitelikli insanlara olan ihtiyacı daha da ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanında turizm yalnızca işletme odaklı düşünülemez kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu anlamda çok paydaşlı yapının içinde her kesimde görev yapacak çalışan, araştırmacı, akademisyen, bürokrat, yatırımcı ve turizmin daha pek çok alanında görev yapacak bireylerin çağın gereklerine uygun şekilde donanımlı yetiştirilmeleri gereği açıktır. Bu anlamda turizm eğitimi veren kurumlar söz konusu hedeflere ulaşmak için gerekli nitelikli elemanları yetiştirecek yegâne kurumlar olarak değerlendirilebilir.

Turizm eğitiminin gelişiminin de turizmin gelişimine paralel bir seyir izlediği anlaşılmaktadır. Ancak özellikle Türkiye'de her ile bir üniversite kapsamında açılan pek çok devlet üniversitesi, bunun yanında kurulan vakıf üniversitelerinin de çoğalması ile turizm alanında eğitim öğretim veren bölüm ve programların çok hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Buna müteakip turizm eğitimi alan öğrenci sayısı da her geçen gün artmış, günümüzde yalnızca lisans için bu rakam otuz bine yaklaşmıştır. Ancak söz konusu eğitim kurumları ve öğrenci sayılarındaki hızlı artış bu alanda pek çok yapısal sorunun da yaşanmasına neden olmuştur.

Turizm eğitimi veren kurumlarda özellikle bölgesel açıdan dağılımın dengeli olmayışı akademik alt yapı ve fiziksel olarak karşılaşılan güçlükler turizm eğitiminin önündeki en önemli sorunlar olarak ifade edilebilir. Ancak bundan daha da önemli bir sorun vardır ki bu da turizm öğrencilerinin turizm endüstrisinde kariyer yapmaya sıcak bakmamalarıdır. Bu durum yalnızca turizm eğitimi veren kurumların değil tüm Türkiye turizmi için bir sorundur. Esasında araştırmanın ilgili bölümlerinde irdelendiği üzere bu sorunun ana kaynağı turizmin doğasından kaynaklanan bir takım yapısal sorunlardır. Bununla birlikte turizm eğitimi alan bireylerin bir meslek yasasının olmaması ve turizmde istihdam konusunda oldukça

esnek davranılması turizm endüstrisini çalışmak için cazip bir alan olmaktan uzaklaştırmaktadır. Bu açıdan turizmde lisans eğitimi alan bir bireyin diploması ile hangi yasal haklara sahip olduğunun sınırları iyi çizilmelidir. Bunun yanı sıra endüstrideki çalışma şartları yeniden gözden geçirilip, gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Bu konuda endüstri aktörleri olan işletmelerin ve sivil toplum kuruluşlarının da duyarlılıkla hareket etmesi turizmin geleceği açısından önemlidir.

Turizmin uygulamalı bir bilim olduğu ve turizm eğitiminin de odağında uygulama olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu açıdan diğer sosyal alanlardaki eğitimler ile turizm eğitiminin kıyaslanması ve aynı fiziksel koşullar altında turizm eğitiminin de verileceğinin düşünülmesi turizm eğitiminde pek çok uygulama sıkıntısının yaşanmasına neden olabilecektir. Benzer şekilde turizm eğitiminde yabancı dile yeterince önem verilse de sonuç alınmadığı, gerek işletmeler gerekse akademisyenler tarafından yabancı dilin yeterli düzeyde verilmediği ifade edilmektedir. Uluslararası bir yapıya sahip olan turizmde yabancı dil iletişiminin ve sunulan hizmetin temel anahtarı rolündedir. Bu nedenle, turizm eğitim öğretim kurumlarında yabancı dil eğitiminin gözden geçirilmesi, eksikliklerinin giderilmesi gerekiyorsa yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Her bilimsel araştırmada olduğu gibi şüphesiz bu araştırmada da bazı kısıtlardan söz etmek olasıdır. Zira araştırma yalnızca bu alanda yapılan alan araştırmaları ve diğer araştırmaların sonuçlarından hareketle ve bir inceleme amacı ile hazırlanmıştır. Söz konusu staj, yabancı dil, kariyer düşüncesi ve fiziksel altyapıya ilişkin yapılacak olan alan araştırmaları ile turizm eğitiminde güncel durum daha net bir şekilde ifade edilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Sonuç Raporu (2009). Muğla Üniversitesi, 23-26 Nisan 2009, Turgutreis, Bodrum.
- Aksu, A. Akın ve C. Deniz Köksal (2005). Perceptions and Attitudes of Tourism Students in Turkey. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 17, No.5, pp. 436-477.
- Avcı, Nilgün ve Deniz Küçükusta (2009). Konaklama İşletmelerinde Örgütsel Öğrenme, Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Eğilimi Arasındaki İlişki. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, ss.33-44.
- Avcı, Cevdet (2000). Education and Training in Tourism in Turkey: Problems and Prospects. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, ss. 282-297.
- Avcı, Cevdet ve Sebahattin Karaman (2002). Lisans Eğitimi Veren Turizm Okullarının Ders Programları Karşılaştırması. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 53-66.
- Aymankuy, Yusuf ve Şimal Aymankuy (2002). Ön Lisans ve Lisans Düzeyindeki Turizm Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarının Buldukları Yerlerin Analizi ve Turizm Eğitimi İçin Öneri Bir Model. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 29-42.
- Baltacı, Furkan, Engin Üngüren, Hüseyin Avsallı ve Osman Nuri Demirel (2012). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Eğitim Memnuniyetlerinin ve Geleceğe Yönelik Bakış Açılarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, ss. 17-25.
- Bayar, E. (1998). Türkiye’de Meslek Yüksek Okulları Turizm Eğitimi Kalitesinin Gerçekleştirilmesinde Sanal Yöntemlerin Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Bayraktaroğlu, Engin (2013). “Türkiye’de Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Veren Kurumların Uygulama Olanakları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Bingöl, Dursun (2003). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım.
- Birdir, Kemal (2002). Turizm İşletmeciliği Alan Lisans Öğrencilerinin Turizm Endüstrisinde Çalışmayı Tercih Etmemelerinin Temel Nedenleri: Bir Nominal Grup Tekniği Araştırması. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 495-504.
- Boz, İbrahim (2002). Türkiye’de Turizm Eğitim Maliyeti ile Reel Ücret Seviyesinin Karşılaştırılması. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 145-160.
- Cascio, Wayne (2003). *Managing Human Resources*. USA: International Edition Mc-Graw Hill.
- Çakır, Ali, Aydın Ünal, Gülay Çakır ve Göksu Demirel (2011). Meslek Yüksekokullarındaki Mutfak Atölyelerinin Araç-Gereç Donanımları ve Yeterlilik Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Uluslararası Turizm ve Otelcilik Sempozyumu*, 29 Eylül-1 Ekim 2011, Beyşehir, Konya.
- Çatı, Kahraman ve Yusuf Bilgin (2013). Turizm Lisans Öğrencilerinin Turizm Sektöründe Çalışma Eğilimleri. *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, ss. 23-45.
- Çetin, Şule (2002). Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Mezunlarının İstihdam Sorunları. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 485-494.
- Çimen, Hürriyet (2006). *Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Almış İşgörenleri ile İlgili Değerlendirmeleri: Ankara’daki Dört ve Beş Yıldızlı Otelde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Dağdeviren, Ayhan (2007). *Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Veren Kurumların Ders Programlarının Fonksiyonel Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Demirkol, Şehnaz (2002). Turizm Alanındaki Lisansüstü Programların Analizi ve Sektörel Uyumlaştırmaya Yönelik Görüşler. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 87-98.
- Demirkol, Şehnaz ve Elbeyi Pelit (2002). Türkiye’deki Turizm Eğitim Sistemi ve Avrupa Birliği Sürecindeki Olası Gelişmeler. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, ss.125-146.
- Doğan, Hasan Zafer (1992). Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokullarının Sorunları. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 9-11 Aralık 1992, Ankara, ss. 133-137.
- Gökdeniz, Ayhan, Hüseyin Çeken ve Barış Erdem (2002). Okul-Sektör İşbirliği Çerçevesinde Stajdan Beklentiler, Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Uygulama. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 343-368.
- Gülcan, Bilgehan (2009a). Türkiye’deki Turizm Akademisyenleri Turizmi Aynı Bir Bilim Dalı Olarak Kabul Ediyorlar mı?. *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, ss. 1-23.
- Gülcan, Bilgehan (2009b). Turizm Disipliner Evrimi. *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, ss. 186-206.
- Günay, Durmuş ve Aslı Günay (2011). 1933’ten Günümüze Türk Yükseköğreniminde Niceliksel Gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt 1. Sayı:1, ss. 1-22.
- Gürbüz, Ali Kemal ve Ayhan Dağdeviren (2007). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Veren Kurumların Ders Programlarının Fonksiyonel Açısından İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 18, ss. 157-167.
- Gürdal, Mehmet (2002). Türkiye’de Mesleki Turizm Eğitiminin Yapısal Analizi, Okullaşma, Eğitimin Kalitesi, Staj, İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 391-400.
- Hacıoğlu, Necdet, Mehmet Kaşlı, Seda Şahin ve Nuray Tetik (2008). Türkiye’de Turizm Eğitimi. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Halis, Muhsin ve Seda Aydın (2010). Turizm Eğitiminde Uygulanan Müfredat Bağlamında Öğrenci Kazanımlarının ve Eğitim Koşullarının Değerlendirilmesi: Akademisyen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. 5. Ulusal Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, ss. 377-398
- Hatipoğlu, Aysu (2009). İnançların Gastronomi Turizmi Üzerindeki Etkileri. 8. Geleneksel Turizm Paneli, Sakarya Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, AFA Kültür Merkezi, Sakarya.
- Hayes, David ve Jack D. Ninemeier (2008). *Human Resources Management in the Hospitality Industry*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Hazar, Atilla (2002). Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi ile Anadolu Aşçılık Okulu Meslek Lisesi Öğretmeni Yetiştiren Eğitim Fakültelerinin Öğretmen İhtiyaçları Açısından Geliştirilmesi. *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 67-74.
- Hussein, Azize Tunç, Saadet Pınar Temizkan ve Rahman Temizkan (2008). Turizm Alanında Öğretmenlik Eğitimi Veren Lisans Programlarında Yabancı Dil Eğitimi: Akademisyen ve Öğrencilerin Değerlendirmeleri. *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, ss. 102-119.
- İlgaz, Selay ve Mehmet Çakar (2002). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Staj Problemleri: Başkent Üniversitesi İİBF Turizm İşletmeciliği Bölümü Öğrencileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss.385-390.
- Kivela, Jaks and John C. Krotts (2005). Gastronomy Tourism. *Journal of Culinary Tourism And Technology*, Vol 4 (2/3), pp. 41-55.
- Kivela, Jaks and John C. Krotts (2006). Tourism and Gastronomy: Gastronomy's Influence on How Tourists Experience a Destination. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, (30), p. 354.
- Kozak, Meryem Akoğlan (2009). Akademik Turizm Eğitimi Üzerine Bir Durum Analizi. *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar, Sayı 22, ss. 1-20.
- Kozak, Nazmi ve Metin Kozak (2011). 4. Turizm Eğitimi Arama Konferansı Sonuç Raporu. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kuşluyan, Salih ve Zeynep Kuşluyan (2000). Perceptions and Attitudes Undergraduate Tourism Students Toward Working in the Tourism Industry in Turkey. *Tourism Management*, (21), pp. 251-269.
- Küçüktopuzlu, K. Faik (2002). Turizm Eğitimi Veren Yükseköğulların Staj Programlarında Eşgüdüm Sağlanması ve Çözüm Önerileri. *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 335-342.
- Leatherbarrow, Charles, Janet Fletcher and Donald Currie (2010). *Introduction to Human Resources Management*. UK: Chartered Institute of Personnel and Development CIPD House.
- Mesleki ve Teknik Eğitim Stratejisi Eylem Planı (Taslak) 2013-2017 (2013). Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Noe, A. Raymond (1999). *İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Gelişimi*. Çev. Canan Çetin, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (2013). *Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu*. Ankara: ÖSYM.
- Öncüler, Melek Ece (2006). *Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Politikasında Mesleki Turizm Eğitimi Yaklaşımı ve Türk Turizm Eğitimine Uygulanabilirliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özdemir, Mehmet (2002). Turizmin Yükselme Döneminde (1984-1990) Eğitim Sorunu ve Bugün. *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 115-136.
- Santich, Barbara (2004). The Study of Gastronomy and its Relevance to Hospitality Education and Training. *Hospitality Management*, (23): 15-24.
- Sarı, Didar ve Suna Muğan Ertuğral (2010). Yükseköğretimde Turizm İşletmeciliği Eğitimi Alan Öğrencilerin Staj Dönemlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 9. Geleneksel Turizm Paneli, 15 Nisan 2010, AFA Kültür Merkezi, Sakarya, ss.12-21.
- Sert, Sertaç ve Aylin Nalçacı İkiz (2012). Turizmin Bilimsel Konumuna İlişkin Akademisyenlerin Tutumları Üzerine Bir Araştırma. 6. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi.
- Solmaz, Seyit Ahmet ve Çağrı Erdoğan (2013). Turizm Eğitimi Alan Ön Lisans ve Lisans Öğrencilerinin Turizm Endüstrisine Bağlılık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. 14. Ulusal Turizm Kongresi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Solmaz, Seyit Ahmet, Çağrı Erdoğan, Oğuz Türkay ve Abdulmenaf Korkutata (2012). Sosyotropi ve Otonomi Kişilik Özelliklerinin Turizmde Kariyer Yapma İsteği Üzerindeki Etkileri. *Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, ss. 47-70.
- Şahin, İsmail ve Tayfun Fındık (2008). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), ss. 65-86.
- Taşkın, Erdoğan (1997). İşletme Yönetiminde Eğitim ve Geliştirme. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Tuna, Muharrem (2002). Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Alanında Eğitim Veren MYO'ların Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma. *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 43-52.
- Turkay, Oğuz, Seyit Ahmet Solmaz, Abdulmenaf Korkutata ve Çağrı Erdoğan (2012). An Examination of the Relation Between Recreational Preferences and Profession Tendencies: A Research on Undergraduate Tourism and Recreation Students. *Nigde University, International Journal of Physical Education and Sport Science*, Vol: 6, No: 3, pp. 324-339.
- Türkay, Oğuz ve Seyit Ahmet SOLMAZ (2011a). Kariyer Değerlerinin Hedef Yönelimi Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. 9. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 16-17 Haziran 2011, Bakü, Azerbaycan, ss. 416-427.
- Türkay, Oğuz ve Seyit Ahmet SOLMAZ (2011b). Liderlik Yeteneği ve Kariyer Değerlerinin Turizmde Kariyer Yapma İsteği Üzerindeki Etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2011, Sayı:2, ss. 46-71
- Türkay, Oğuz, Seyit Ahmet SOLMAZ ve Gül Erkol (2011). Hedef Yönelimliliğin Turizmde Kariyer İsteğine Etkisi: Potansiyel Turizm Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. II. Turizmde İnsan Kaynakları Gelişimi Sempozyumu, 11-13 Mart 2011, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, ss. 228-247.
- Türkiye Turizmi Sektör Raporu (2010). Ankara: T.C. Başbakanlık Yayınları.
- Uzun, Ali Rıza (2009). *Türkiye'de Turizmin İstihdam Üzerinde Etkileri (Turizm Eğitimi Üzerine Bir Örnek: Antalya)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üzümcü, T. P. ve S. Bayraktar (2004). Türkiye'de Turizm Otel İşletmeciliği Alanında Eğitim Veren Yüksek Öğretim Kuruluşlarındaki Eğitimcilerin Turizm Mesleki Eğitiminin Etkisel Açısından İncelenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı.
- World Tourism Organizations (2018). *Tourism Highlights 2018*, WTO Publications.
- World Travel and Tourism Council (2013). *Travel & Tourism Economic Impact 2013-Turkey*, WTTC Publications.
- Yazıt, Hasibe (2013). *Turizm İşletmeciliği Eğitimi Alan Lisans ve Ön Lisans Öğrencilerinin Staj Konusundaki Düşünce ve Algılamaları Arasındaki Farklılıkların Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yıldırım, Armağan (2002). Turizm Sektörü-Turizm Eğitim Kurumları İşbirliği, Staj Sorunları ve Çözüm Önerileri: Kocaeli Üniversitesi Derbent MYO'nda Yürütülen Bir Proje. *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss. 369-384.
- İnternet Kaynakları**
- 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.2547&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=2547>, Erişim Tarihi: 08.11.13.
- Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 09.10.2018.
- <http://aregem.kultur-turizm.gov.tr/TR,46097/egitim-faaliyetleri.html>, Erişim Tarihi: 09.11.2018.
- <http://eakademi.sakarya.edu.tr/category/16/turizm-ve-seyahat-hizmetleri.html>, Erişim Tarihi: 10.11.2018.
- <http://e-sertifika.anadolu.edu.tr/Programlar.htm>, Erişim Tarihi: 09.11.2018.
- http://www.tuguv.org.tr/?page_id=47, Erişim Tarihi: 09.11.2018.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 19.11.2018.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.kultur-turizm.gov.tr
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, www.tursab.org.tr